

XVII. Kárpátaljai Tudományos Diákköri Konferencia

Balogh Dániel

A Horthy-kultusz Kárpátalján

Intézmény neve: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Szak, évfolyam: Történelem és régészet, MA II. évfolyam

Tutor: Csatáry György, PhD

Beregszász, 2023

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	3
I. FEJEZET: A kultusz kiépítésén (1938).....	4
II. FEJEZET: Tetőpont és első évfordulók (1939).....	7
III. FEJEZET: Hősök emlékezete és háborús légkör (1940 – 1943)	14
IV. FEJEZET: A kultusz megszűnése (1944)	29
Összefoglaló	31
Forrás- és irodalomjegyzék.....	32

Bevezetés

A kutatás témája A Horthy-kultusz Kárpátalján. A témaválasztás oka Kárpátalja és annak történelmében fontos szerepet betöltő politikai személyek tevékenységének fontossága. Motivációs háttérben szülőföldömhöz, Kárpátaljához való kötődés áll. Előző kutatásomban Beregszász II. világháborús történetével foglalkoztam, amelyben a város politikai, közigazgatási, építészeti, kulturális, valamint a történelmi egyházakhoz is kötődő fontosabb eseményeire fektettem a hangsúlyt, amelyek között volt a Horthy-kultusz és annak megnyilvánulása.

A kutatás célja Horthy Miklós kormányzó kultuszának Kárpátalján történt megnyilvánulása a korabeli társadalmon és a történelmi egyházak részvételén keresztül, kialakulásának körülményei és megszűnésének okai. Aktualitása abban nyilvánul meg, hogy napjainkig nem íródott a témáról és a vizsgált visszacsatolt területen belüli megnyilvánulásáról bármilyen szakmunka, csupán sajtócikkek jelentek meg. Problematikája a szakirodalom kevés mennyisége és a kormányzó személyiségének és tevékenységének megítélésének nehézsége. Kárpátalja – egyben az összmagyarság – történetében több politikai és/vagy személy emlékezete fennmaradt, akiknek tevékenysége segítette a régió fejlődését, azonban kultuszról nem lehetett beszélni, csupán köztisztteletről, amelyekről kevés vagy egyáltalán nem állnak források rendelkezésre. A viharos XX. században Horthy Miklós és az akkori politikai elit képviselői az Első bécsi döntést követően azon dolgozott, hogy Kárpátalján az Első Csehszlovák Köztársaság idején elmaradt ígéreteket, köztük a ruszin autonómiát és a kötelező reformokat, megvalósítsák, azonban a II. világháború árnyékában és főként az 1941-es magyar hadbalépést követően egyre nehezebb és bonyolultabb volt, végül pedig nem kerültek sorra. Ennek ellenére a kultusz jelenléte a helyi sajtóorgánumokban megfigyelhető volt beszédekben, cselekedetekben és azok fogadtatásában, a jelenkorban egyedül a történészi körökben hozódnak fel csupán.

A kutatás 5 hónapos időtartama során a fő hangsúly a korszakban működött és megjelent politikai sajtóorgánumokon – Kárpáti Magyar Hírlap, Kárpátalja, Kárpáti Híradó – lesz és ezzel párhuzamosan az eddig megjelent szakirodalomban leírt információk feldolgozása történik meg. A sajtóorgánumokon, mint primer forrásokon való fő hangsúly oka a korabeli fogadtatások közlése, amelyek cikkeinek hasábjaiából lehet pontos képet kapni a Horthy-kultusz Kárpátalján történt megnyilvánulásáról. Jövőbeli célom továbbra is egy Beregszász monográfiájának a megírása, amelyen belül a városban az 1938 – 1944 között jelen lévő kultuszok és azok megnyilvánulási formái is egy külön alponton belül lenne taglalva.

I. FEJEZET: A kultusz kiépítése (1938)

Vitéz Nagybányai Horthy Miklós kultuszának kárpátaljai kiépítése az 1938. november 2-án hozott Első bécsi döntéssel vette kezdetét, amely során a Felvidék magyarlakta déli területeit, egyben Kárpátaljai alföldi részét a Magyar Királysághoz csatolták vissza.¹ Az eredményt november 4-én közölte a Kárpáti Magyar Hírlap, amelyben Ungvár és Munkács városokat említik a visszacsatolt városok között, Nagyszőlőst még csehszlovák fennhatóság alatt lévőknek. A kormányzót élető budapesti ünnepség hatott a helybeli magyarságra is, akiknek reakciója megegyezett a címlap mottójával: „Győzött az igazság!”.² A cikk megjelenésével párhuzamosan megindultak a honvédség katonái a visszacsatolt területekre november 4 – 11 között, amelyet a szakirodalomban az „új honfoglalás” néven említenek.³ November 5-én Horthy köszönetet mondott a német és olasz államfőknek az „igazságos döntés meghozataláért”, egyben megkezdődött a magyar rendszer kiépítése is a területen.⁴ Ekkor még a honvédség nem kapott parancsot a bevonulásra, hanem majd csak november 9-én, a kormányzó és Rácz Jenő elhíresült beszéde nyomán, amelyben hangsúlyosan vázolta fel a „húsztendei nehéz várakozást” és annak az 1 millió magyarnak a reményét, hogy egyszer a kálváriájuk véget érhet. Külön kitért a beszéd a ruszin, szlovák és német lakosságra is, mint „testvérekre”, akik a visszacsatolt Felvidék és Kárpátalja területén éltek és nem pedig „idegenekre”.⁵ 1938. november 10-én a honvédség bevonult Ungvárra – ahogy titulálták „Bercsényi ősi városába” – és Munkácsra, akiket a lakosság örömmel és boldogsággal fogadott. Ungváron a lakosság és a Honvédség katonái „egybe forrtak” és hangosan dicsőítették a kormányzót és az akkori magyar kormányt, ágyúzások hangjától volt a város hangos, szónoklatok sora hangzott el, köztük Korláth Endre beszéde is, a későbbi Ung vármegyei főispáné. A főteret ekkor nevezték át Masaryk-térről Horthy Miklós-térre, amely momentumot több város, köztük Beregszász is követte utcák formájában, így a mai Széchenyi utcát Horthy Miklós utcára keresztelték át.⁶ November 12-én Ungváron fogadalmat tettek a városházán Tomcsány Gábor alezredes vezetésével, aki a katonai közigazgatást vette át és beszédében élete „legsomorúbb része a hosszú és szomorú húszt év” csehszlovák fennhatóság volt, egyben a honvédséget és a kormányzót meleg szavakkal köszöntötte, mint azokat, akik megtestesítették a visszacsatolás reményét.⁷ A folyamat azonban nem állt le, mivel az Első bécsi

¹ Kárpátalja története: Örökségek és kihívások. Főszerk.: Dr. Csátáry György. II. RF KMF – „RIK-U” Kft., Beregszász–Ungvár, 2021. Old.: 468.

² Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 4, XIX. évfolyam, 124. szám. Old.: 1.

³ Turbucz Dávid: A Horthy-kultusz 1919 – 1944. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2016. Old.: 200.

⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 5, XIX. évfolyam, 125. szám. Old.: 2.

⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 6, XIX. évfolyam, 126. szám. Old.: 1.

⁶ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 13, XIX. évfolyam, 129. szám. Old.: 1.

⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 16, XIX. évfolyam, 131. szám. Old.: 1.

döntést követően Kárpátalja maradék, ruszinlakta területét is vissza kellett foglalni, amelynek Podkarpatska Rusz Minisztériumának vezetője Augustin Volosin görögkatolikus pap volt, aki ellenezte a döntés határozatát és Ungvár „elvesztésével” Husztra – amelyet „az ukrán városnak” is titulált a sajtó – tette át központját.⁸ Az ellenszenv nem csorbította az ünneplő lakosság akkor érzett örömmámorát, amely Kovács Miklós: Büszkéek lehetünk című beszéde is kifejez. Az ungvári lakosság ünneplését a korabeli rádiók hallgatósága szerint a lelkesebbként tartották számon, amely nem jelentette azt, hogy más városokban, így Munkácson vagy Beregszászban nem volt lelkesedés. A most már Horthy Miklós-térnek átnevezett főtéren az emberek könnyek között, örömben és a szabadságérzet teljes megélésével fogadta Trianon határainak ledőlését⁹, amelyet a kormány mindvégig ideiglenesnek tekintett.¹⁰ Az elhangzott beszédekben, mint Baktai Egry Ferencz volt szenátor „Isten hozott benneteket édes testvéreim” beszédében, amelyek eddig is a csehszlovák éra húsz éves „rezsijének” végét ünnepelte, Horthyt a „mi szeretett kormányzónkként” említi és áldja nevét¹¹, míg Szuszla Péter Radváncon megfogalmazott „Üdvözet” című írásában jelent meg a hálaadás mellett a „felszabadító kormányzó” megnevezés utalva az Első bécsi döntés sikerére, amelyet 1941-ig bezárólag minden visszacsatolt terület sajtóorgánumokban is alkalmaztak.¹² A kormányzó felé mondott hálaadást nőegyletek és ipari társulatok elnökei, valamint a „sport-szellem” újbóli megélését is hangoztató beszédek tükrözik. A visszacsatolás örömét a Kárpátalján működő egyházak képviselőinek szavaiban is kiolvasható volt. Kohn József ungvári főrabbi a Gondviselés irányítását, mint a húsz éves csehszlovák „rezsím” túlélés kulcsát említi meg és Magyarországra „Magyar Hazánként” hivatkozott és áldását kérte a magyar népre, így a kormányzóra is kollektívan érte fohászát, hogy testvéri szeretetben dolgozhassanak egy szebb jövő kiépítése céljából.¹³ Komjáthy Gábor ungvári református lelkész „Hálafohász a húsz éves „babiloni fogság”-ból való szabadulás ünnepén” című rövid beszédében Horthyt „hervadhatatlan kormányzónak” nevezi, amely részt a következőképpen fogalmazott meg: „Elmondhatjuk a 118-ik zsoltár szavaival: »ez a nap az, melyet az Úr rendelt, örvendjünk és vigadjunk ezen! Óh Uram segíts most; Óh Uram adj most jó előmenetelt! Áldott, aki jó az Úr nevében; áldunk titeket, akik az Úr házából — a mi húsz év előtti drága Magyar hazánkból — valók vagytok. Hozsánna Néktek! főként annak, akinek parancsára a megváltás örömhírét hoztátok: vitéz nagybányai Horthy Miklós Magyarország hervadhatatlan érdemű kormányzójának! Fény nevére, áldás életére! Ámen.”¹⁴ A kormányzó nevének éltetése 1938 első magyar Miklós-napján – amelyet a

⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 5, XIX. évfolyam, 125. szám. Old.: 1.

⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 22, XIX. évfolyam, 136. szám. Old.: 1.

¹⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 6, XIX. évfolyam, 126. szám. Old.: 2.

¹¹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 27, XIX. évfolyam, 141. szám. Old.: 5.

¹² Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 27, XIX. évfolyam, 141. szám. Old.: 23.

¹³ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 27, XIX. évfolyam, 141. szám. Old.: 23.

¹⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. november 27, XIX. évfolyam, 141. szám. Old.: 25.

visszacsatolt Felvidék hosszú idő utáni első igazi ünnepként éltek meg – országszerte, így Kárpátalján is Ungváron, Kisszelmecen ünnepelték meg azt. Horthyban látták a történelmi Hunyadiak, Dugonicsok és Bercsényiek erejének megtestesítőjét, aki képes a leszakított területeket újra egy államban egyesítenie.¹⁵ Az akkor 70 éves kormányzót olyan államfőként állították be, akit minden magyar állampolgár politikai hovatartozás nélkül szeret és elfogadott, Európa legpatinásabb vértetű államfőjének nevezve őt.¹⁶

¹⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. december 7, XIX. évfolyam, 149. szám. Old.: 1.

¹⁶ Kárpáti Magyar Hírlap, 1938. december 7, XIX. évfolyam, 149. szám. Old.: 1.

II. FEJEZET: Tetőpont és első évfordulók (1939)

1939. január 12-én Kisgejőcön Nagy Sándor református lelkész elnökletével felszentelték az Országzászlót, amelyben a történelmi magyar határokra, mint közös és végrehajtandó álmokként hivatkozva ösztönzi a jelenlévőket és Horthyt, aki ezt lehetővé tette, nevét áldja beszédében.¹⁷ Ekkoriban a maradék Kárpátalja visszafoglalására készültek és a környéken nem volt nyugalom. Ukrán szabadcsapatok – vagy ahogyan fogalmaztak „terrorista”, „ukranofil” – és csehszlovák reguláris katonák támadásokat hajtottak végre Munkács és Nagygejőc környékén, a ruszinlakta területek lengyel nagykövetségén és ez lengyel és helyi részről tiltakozásokat váltott ki mindenikből.¹⁸ Hamarosan Oroszvégen is támadást hajtottak végre és Munkácson tiltakozógyűlést hívtak össze, amelyen felszólalt R. Vozáry Aladár országgyűlési képviselő, Majoros István, a Magyar Nemzeti Szövetség igazgatója, Fall Endre, a Magyar Revíziós Liga igazgatója, Marton Ferenc palánkai német tanító és hódoló táviratot küldtek a kormányzónak és az Imrédy-kormánynak, valamint Beck lengyel külügyminiszternek is, mivel az ő követségén is incidens történt.¹⁹ Nem is beszélve a ruszinok Szicsgárdába való erőszakos sorozásáról és a magyarokkal együtt történő deportálásáról, amely hír Prágába is eljutott heves felháborodást kiváltva. Imrédy Béla magyar miniszterelnök az Országház erkélyén mondott beszéde idején Egry Ferencz pártelnök és Földesi képviselők is jelen voltak, akik közül az utóbbi a ruszinok nevében január 24-én a következőképpen köszöntötte a kormányfőt: „»Akkor leszünk boldogok, ha Horthy Miklós Öföméltósága fehér lován Uzsokon fog megjelenni!«...”²⁰. A szokatlan köszöntés már arra utalt, hogy Volosin nem gondoskodott megfelelőképpen a helyi ruszinság problémáinak megoldásáról, akiket ő tévesen is „ukránoknak” titulált az általa vallott ukranofil ideológiából eredeztetett. A „fehér ló” a Horthy-kultusz szimbóluma volt utalva a budapesti és a visszacsatolt területekre való bevonulására, egyben egy új „államalapító” személyét is látták a kormányzóban. A kormányzó nevének gyűléseken való felhozását is hangos éljenzés kísérte, így a Magda Sándor püspök elnökletével, Nagykaposon tartott ungi református közgyűlésen is táviratban adtak hálát Horthynak az Ungi Református Egyházmegye területének újraegyesítéséért, Isten áldását kérve az ő nevére.²¹ A kormányzó nevére esküdtek fel a helyőrség újoncai a nemzeti színekben feldíszített Ungváron is március 14-én éppen azon a napon, amikor az Első Csehszlovák Köztársaság szlovák része Josef Tiso – Hitler beleegyezésével – vezetésével kikiáltotta Szlovákia függetlenségét, egyben beindította Kárpátalja maradék területeinek visszafoglalásának katalizátorát.²² 1939. március

¹⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. január 12, XX. évfolyam, 9. szám. Old.: 2.

¹⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. január 12, XX. évfolyam, 9. szám. Old.: 1.

¹⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. január 17, XX. évfolyam, 13. szám. Old.: 2.

²⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. január 24, XX. évfolyam, 19. szám. Old.: 1, 2.

²¹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. január 25, XX. évfolyam, 20. szám. Old.: 3.

²² Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. március 14, XX. évfolyam, 60. szám. Old.: 1.

15-én Volosin kikiáltotta „Kárpát-Ukrajna” függetlenségét, amelyet sem a Magyar Királyság, sem Hitler nem ismert el.²³ Március 16-án hajnalban megindult a magyar honvédség Kárpátalja maradék területeinek visszafoglalására, amely hírt a ruszinok örömmel fogadták.²⁴ Március 17-én elfoglalták Rahót és Nagybereznát és Volosint a helyi lakosság ellen elkövetett cselekedeteikért felelősségre vonását kérték. A ruszinok Budapesten az Ereklés Országzászló emlékműnél gyűltek össze a magyarok segítségéért, őket a „felszabadult ruszinoknak” nevezték akkoriban, hivatkoztak rájuk továbbá Kossuth és főleg II. Rákóczi Ferenc „gens fidelissima” titulására, mint „leghűségesebb nemzetre”, akik mindig a magyarok oldalán harcoltak a történelem folyamán. A magyar halottakat, köztük Ungváron tizenhatot március 17 után temették el.²⁵ A Szics-gárdistákkal a magyar honvédség könnyedén elbánt és veszteségek terén 72 halottat, 144 sebesültet, 2 foglyot és 3 eltűntet könyveltek el magyar részről, míg a gárdisták részéről, akikkel Tiszaújhely, Nagyszőlős, Ókemence és Huszt környékén harcoltak, ismeretlen.²⁶ Horthy személyesen március 18-án ellátogatott Munkácsra, Csapra, Husztra és Beregszászra katonai laktanyák- és kórház, valamint csapatok megtekintése céljából. Itt azonban elmaradt 1938 novemberének ünnepe és a sajtóban is csak enyhébb megemlékezések történtek, a kormányzó kultusza viszont tovább mélyült.²⁷ Március 19-én elérték Kőrösmezőt és Uzsokot, a történelmi magyar-lengyel határ területét²⁸, a hadművelet végét pedig március 21-én bejelentették.²⁹ A hadművelet sikeres teljesítésének fogadtatása pozitív volt és a katonák hősiek helytállása a csehszlovák és ukrán katonákkal kivívta a külföldi – olasz és angol – sajtó „csodálatát”, vagyis a meglepetésszerű sikert. Horthy Kárpátalján történt látogatása során elégedett volt a teljesítménnyel és a lakosság – főként a ruszin – öröme sem maradt el.³⁰ Március 21-én, a hadművelet befejezésének napján a Képviselőház tárgyalta meg az újraegyesítésről szóló törvényjavaslatot, amelyet el is fogadtak, másnap a Felsőház tett ugyanígy. Gergelyffy András egyike volt azoknak, akik Horthy államfői szerepét méltatták és köszönetet mondott neki az eddigi sikereiért.³¹ Ugyanebben az évben került az első magyar húsvétra 1939. április 8-9 folyamán, amelyen Korláth Endre főispán beszédét közölték és leírja a csehszlovák „rezsim” igazságtalansága felett az igazság győzedelmeskedett, eljött a szabad élet ideje, valamint hangsúlyozta a sikeres hadművelet fontosságát, hogy húsz hosszú évtized után

²³ Kárpátalja története: Örökségek és kihívások. Főszerk.: Dr. Csátary György. II. RF KMF – „RIK-U” Kft., Beregszász–Ungvár, 2021. Old.: 464.

²⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. március 16, XX. évfolyam, 62. szám. Old.: 1.

²⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. március 17, XX. évfolyam, 64. szám. Old.: 1.

²⁶ Brenzovics László: Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939-1944. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2010. Old.: 53.

²⁷ Turbucz, 2016. Old.: 207.

²⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. március 19, XX. évfolyam, 65. szám. Old.: 1.

²⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. március 21, XX. évfolyam, 66. szám. Old.: 1.

³⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. március 21, XX. évfolyam, 66. szám. Old.: 1.

³¹ Turbucz, 2016. Old.: 207, 208.

megszűnt a politikai nyomás a magyar föld felett.³² Maga a kormányzó is részt vett az Alföld ügyével foglalkozó gyűlésen, ahol szózatot intézett a jelenlévő szakemberekhez. A szózatban Kárpátalja visszafoglalása életkérdés volt, amelynek keretén belül a magyar és ruszin lakosság egymásra lennének utalva az előző rendszer folytatása esetén, ugyanis akkoriban elmaradtak a beígért gazdasági reformok. Az Alfölddel való összekapcsolást a régió fejlődése szempontjából szükségesnek tekintette, azon belül is a mezőgazdaság és a nyersanyagai – főként az erdőség – terén, valamint gyárakat kell létesíteni iparosítás céljából, hangsúlyozta a sikeres hadművelet ezen aspektusból való fontosságára a nemzeti érdekek mellett.³³ Uzsokon a lengyel-magyar frontharcosok találkozási pontjára, tehát a történelmi határ területén, amelyen a védnök a kormányzó volt és nevét – ahogyan a korban minden rendezvényen, közgyűlésen tették – éltették. A rendezvény a kárpátaljai siker mellett a történelem viharait is idézi mind lengyel, mind magyar szemszögből kezdve a „Nagy háborúval” egészen a csehszlovák időszakig, amely miatt a történelmi határok átrajzolódtak. A helyszínen szentelték fel az óriási fekete keresztet és a tömegsírt, amelyekben a két oldal katonái nyugszanak.³⁴ A Horthy-kultusz nemcsak egy adott személy iránt mutatott nagy tiszteletből állt, hanem több eleme is volt, amely a honvédek és emlékeinek tisztelete, nemzeti ünnepek megtartása, identitás erősítése képében valósult meg. 1939 tavaszán Beregszász szerte nemzeti ünnepségek sorozatát tartották meg, amelyeken a történelmi egyházak képviselői is részt vettek. 1939-ben a katonai sikereket követően útjára indult a Szent Jobbot szállító úgynevezett „Aranyvonat”, amely a visszacsatolt területeken 1939 májusában jutott el. Kárpátalján először Csapra, majd azután Ungvárra érkezett meg a program szerint, ahová Beregszászból is indítottak vonatjáratot.³⁵ 1939. május 8-án adta ki Beregszász elöljárósága azt a fogalmazványt, amelynek nyelvezete tükrözi a Horthy-kultusz társadalomra gyakorolt hatását. Az iratban a legnagyobb megtiszteltetéssel viszonyulnak a keresztény magyar állam alapítójához, I. (Szent) István királyhoz és annak ereklyéjéhez, egyben az identitás erősítését szolgálja. Kötelességtudattal kérték meg a lakosságot, hogy május 10-ig jelentsék részvételüket a rendezvényre és fogadására. Beregszászba 1939. május 14-én, este 19:28 perckor a vasútállomásra érkezett meg a szent ereklye.³⁶ Pásztor Ferenc is a résztvevők között volt, aki szervezési szerepet vállalt az emelvény felállításában, a hívek tiszteletadásukkor történő szabályokról, amelyeket betartottak. A fontos nemzeti esemény Beregszász lakosságát és egyházait munkára fogta és a városban gyors munkálatok folytak, hogy mire a szent ereklye megérkezik, rendezettség legyen. A tisztségviselők után csoportosan, rendezetten

³² Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. április 8-9, XX. évfolyam, 83. szám. Old.: 1.

³³ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. április 8-9, XX. évfolyam, 83. szám. Old.: 2.

³⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. április 18, XX. évfolyam, 87. szám. Old.: 2.

³⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. május 13, XX. évfolyam, 109. szám. Old.: 1.

³⁶ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1632, lap 8 (Értesítés a városi állatorvos részére az állatok közötti fertőző betegségek terjedéséről).

hajtottak fejet a szent ereklye előtt. Az esemény kapcsán a katonai sikereket I. (Szent) István közbenjárását kérve valósult meg, ezért is volt a hit szempontjából megerősítő hatással.³⁷ Ungváron 1939 májusában ünnepet ültek, ugyanis húsz év után új Ung vármegyei főispánt neveztek ki Korláth Endre személyében, aki beiktató beszédében Horthynak tulajdonította a visszacsatolás sikerét és a magyarok nagy tehetségű és erős vezetőjének nevezte, aki kivezette Magyarországot a Trianon okozta válságból, valamint visszafoglalta Kárpátalját.³⁸ Medriczky Milán egykori világháborús veterán, frontharcos és főhadnagy „A frontharcos szellem” című írásában a római légiók becsületét elemezve a kötelességet és a haza érdekét hozta fel jelként és Horthyt, mint a „nemzet kormányosát” is olyan személynek nevezi, aki a magyar társadalomban Trianon után újra lelket lehelt és hatása az elszakított területeken is megnyilvánult, ebben az esetben Kárpátalján és a visszafoglalást követően annyi hullám és sorscsapás után nemzetét mind testi, mind lelki frissességben vezeti a cél felé.³⁹ Június 18-án országszerte ünnepelték a kormányzó 71. születésnapját és Kárpátalján Ungváron katonai parádéra került sor ezalkalommal. Az államparancsnokság, a helyőrség csapatai délelőtt 9:00-kor a Horthy Miklós-téren kültéri misét és istentisztelettel nyitották a parádét, majd 10:00-kor díszkivonulás és menet következett az Ung partjától a főtérrig.⁴⁰ Kováts Miklós „Hetvenegy év” című írásában Horthy életét és szellemét a magyar nemzet hőseként és megmentőjeként állította be, aki kora ellenére fiatalos energiával bír. Ungváron a katonai parádén embertömegek vettek részt mind az istentiszteleten, mind a díszmeneten örömben úszva, amelyet a sajtó megfogalmazása szerint „vétek lett volna nem filmre venni”. Horthy testesítette meg azt az államfőt, aki a lehetetlent is lehetségessé tette, amely 1938-ban, előzőleg csak remény és álom volt.⁴¹ Beregszászban 1939. június 15-én a város Népművelési Bizottsága felhívást intézett a lakossághoz, hogy Horthy Miklós 71-ik születésnapját méltóan, magyarhoz illően meg kell ünnepelni június 18-án. A rendezvényt kétnaposra tervezték, június 17 – 18 között. E szerint június 17-én a levették fáklyás és lampionos felvonulást tartottak és a nemzeti lobogókat kitűzik. Másnap, az ünnepnapon, a történelmi egyházak templomaiban tartandó istentiszteleteket és díszszemlét bonyolítottak le. Az esemény hatása a korszak körülményeiből kiindulva érthetően lelkesedéssel és buzgalommal ment végbe.⁴² Munkácson július 27-én Siménfalvy Árpád főispán beszédében ismertette a gyűlés lebonyolításának folyamatát, amelyben R. Vozáry Árpád az Angol Magyar Banktól kapott Horthy-portrét felavató beszédét is elmondta. Ezen beszédekben a csehszlovák „rezsim” két évtizede mellett a város múltját és annak hősie pillanatait

³⁷ Szendrey Anita: Adalékok a beregszászi római katolikus egyház történetéhez (1938 – 1963). Old.: 8, 9.

³⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. május 11, XX. évfolyam, 107. szám. Old.: 1.

³⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. május 21, XX. évfolyam, 115. szám. Old.: 1.

⁴⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. június 18, XX. évfolyam, 137. szám. Old.: 2.

⁴¹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. június 20, XX. évfolyam, 138. szám. Old.: 1.

⁴² KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 22 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

dicsőítette.⁴³ Augusztus 8-án Horthy a szegedi forradalom huszadik évfordulóján mondott szózatában a győzelem kulcsának a közös célt és akaratot nevezte meg, amely nélkül most nem tartott a Magyar Királyság ott, ahol 1939 nyarán tartott. A szózatban burkoltan mindenkire, akit köszöntött, a visszacsatolt Kárpátalja lakosságát is beleértette.⁴⁴ A kormányzó Beregszászban is tiszteletnek örvendett, akárcsak Kossuth Lajos a dualizmus idején. A városi közgyűlés 1939. október 31-i jelentésében szerepelt az 1939/1940. évi állami ünnepek megrendezésének kérdése, amely a nemzeti identitás elmélyítését, a kultúra ápolását és a kormányzó kultuszának erősítését is magával hozta. 1939. november 2-án volt az Első bécsi döntés 1. évfordulója, azon belül is Kárpátalja magyarlakta területének visszacsatolása. Ungváron az évfordulón az ünnepségek sorozat megkezdődött, november 9-én a Városi Színház ünnepi estét szervezett, november 10-én, a honvédség bevonulásának napján pedig felvonták az 1939. szeptember 8-án felavatott Országzászlós emlékművön a trikolor, fáklyával lett kivilágítva a város és zenés multság párhuzamosan folyt.⁴⁵ Városszerte a templomok harangjai zúgtak emlékeztetve a világot arra, hogy Ungvár és egész Kárpátalja mindig is magyar föld volt és lesz és az Első bécsi döntés kövezte ki az utat 1939 márciusának hadművelete felé.⁴⁶ Ungvárt és lakosságát Budapesten is külön ünnepség fogadta a Bercsényi Egyesület szervezésében, amelyen Tahy Endre elnök a felszabadulást méltatta. A várost a „legősibb magyar tradíciók kiindulópontjának” nevezte, azaz, hogy Árpád fejedelem a „hungvári vezér” címet és a honfoglalás feladatát, befejezését apjától, Álmostól vette át, valamint Horthyt éltette, akinek bölcs vezetésének köszönhetően térhetett vissza az anyaországhoz. Esküt is tett Tahy és a következőképpen fogalmazta meg: „Szent fogadalmat teszünk, hogy a legősibb magyar város, Ungvár város magyar jellegét, mint a múltban, úgy a jövőben is — utolsó csepp vérünkig meg őrizzük s megvédjük.” Az ünnepség végén pedig Sziklay Béla egykori vármegyei szolgabíró a „hosszú, húsz éves csehszlovákok elleni heroikus küzdelmet” méltatta.⁴⁷ 1939. november 15-én ünnepelték Horthy Miklós Budapestre történő bevonulásának huszadik, jubileumi évfordulóját, amelynek alkalmából a „Húsz éve” című írásban Horthy hősiességét méltatták, amely nem magában a bevonulásban nyilvánult meg, hanem abban az országépítő politikában, amelyet 1920-as kormányzóvá választásának kezdete óta végzett. Az esemény körülményeit is szomorú köntösben volt felvázolva, tehát az Őszirozás forradalom és az azt követő zűrzavart tragédiaként írja le. A katonák, akik a frontról hazatértek, kitüntetéseiket letépték velük együtt 1914 – 1918 „Nagy háborújának” minden emlékét, dicsőségeit és becsületét. Senki nem gondolt arra, hogy novemberben Horthy „megmenti Budapestet a további romlástól”, de megtörtént: pompával vonult be a fővárosba a

⁴³ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. július 27, XX. évfolyam, 169. szám. Old.: 1.

⁴⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. augusztus 8, XX. évfolyam, 179. szám. Old.: 1.

⁴⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. november 2, XX. évfolyam, 249. szám. Old.: 1.

⁴⁶ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. november 3, XX. évfolyam, 250. szám. Old.: 1.

⁴⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. november 13, XX. évfolyam, 257. szám. Old.: 3.

kormányzó, a lakosság virágokkal fogadta őt és seregét. Ő testesítette meg a szemükben a megmentőt, a hőst, a reményt, seregére pedig a feledésbe merült becsületet és tekintélyt, fegyelmet és hazaszeretet tükrözték vissza. Az eseményt az írásban mindenki számára örök mementóként szolgáltatott, mint a magyar nemzeti hadsereg megalapításának húsz éves évfordulója, amelyben a nemzet becsületét restaurálták és a szegedi akaratot kérte az ünneplőkre.⁴⁸ Az Első bécsi döntés évfordulójára két vers is született: az egyik a „Húsz év...” Radványi Sándortól, amelyben a húsz éves csehszlovák „rezsím” végét és a trianoni határok leomlását ünnepli, a másik pedig a „November 16” Sebők Lászlótól, amelyben Horthyt, mint a Menyei ég küldöttét élteti, aki a magyarságot és őseinek földjének visszafoglalására hivatott és élteti a nevét tetteért.⁴⁹ Az első ünnep a kormányzó névnapjának méltó megünneplésének előkészítése volt 1939. december 2-án, ami a korábbi uralkodók köszöntésének mintájára tartalmazta a „Méltóságos” és „Nagyságod” megszólításokat. Az egyház képviselői is részt vettek az előkészületben és a lebonyolításban, ugyanis istentiszteleteken köszöntötték Horthyt.⁵⁰ Az ünnepség előtti napon, 1939. december 5-én este 5 órakor a leventék fáklyás és lampionos felvonulást szerveztek,⁵¹ amely alatt külön elő volt írva, hogy a házak ablakai és a kereskedelmi kirakatok kötelezően ki legyenek világítva.⁵² Ezzel párhuzamosan Ungváros december 5-én a fővédnök, báró Perényi Zsigmond koronaőr és kormányzói biztos elnökletével a debreceni filmharmonikusok tartottak előadást a kormányzó névnapjának ünneplése alkalmából.⁵³ Beregszászban az ünnepségi meghívókat elküldték december 2-át követően a tisztviselőkhöz, egyházi képviselőkhöz és a többi fontosabb személyhez, majd 1939. december 6-án délelőtt 9 órakor kezdődött meg a hálaadó-istentisztelet Beregszász keresztény templomaiban, majd ezt követően a városháza előtt emlékérmeket osztottak ki azon beregszásziak részére, akik részt vettek Kárpátalja visszacsatolásában.⁵⁴ A kormányzó névnapja alkalmából Radványi Sándor megírta a „Horthy Miklós” című versét, amelyben a fehér lovon menetelő kormányzót teljes pompában élteti, utalva 1919 novemberének már legendássá vált bevonulására. A vers a korabeli magyarság számára mementó volt arra, hogy az anyaország egy percre sem engedte el Trianon elszakította „testvérek” kezét, amelyet a vers utolsó versszaka is üzent: „Horthy Apánk áll a vártán! Zúghat ezer fergeteg... Ezt a népet széttördelni: Többé soha nem lehet!!”. A Kárpáti Magyar

⁴⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. november 15, XX. évfolyam, 259. szám. Old.: 1.

⁴⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. november 15, XX. évfolyam, 259. szám. Old.: 1.

⁵⁰ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 35, 36 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

⁵¹ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 34 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

⁵² KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 40 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

⁵³ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. november 3, XX. évfolyam, 250. szám. Old.: 1, 2.

⁵⁴ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 40 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

Hírlap december 5-i cikkének kezdő lapján a kormányzó kinyomtatott portréja alatt egy köszöntő volt olvasható, amelynek írója ismeretlen ugyan, viszont a tartalma annál inkább tükrözi a korabeli kultusz lényegét: Horthy a magyar nép és Szent István király országának újraegyesítője, akinek katonai, diplomata és államfői tekintete megingathatatlan és fejet hajt előtte minden lakos. Utalt az 1919 utáni hosszú, véres időszakra, amely a Tanácsköztársaság diktatúrája és a Trianon okozta válság után az ország újraegyesítésének álma, különösen 1938 novemberének és 1939 márciusának sikerein felbuzdulva elérhető és megvalósítható cél, amely megmozgatja a tizenhárom – összmagyarság számát közölte – magyar embert, kiknek közösen dobban szívük és dolgoznak ezért a célért.⁵⁵ A következő hódolat költeményt Dr. Tárczy Károly írta az alkalomra „Hódolat a vezérnek” címmel, amelyben Horthyt a nemzet csillagaként és az ország újraegyesítőjeként állít be, aki a múlt sebeit begyógyítja, a reményt visszaadja és a húsz éves csehszlovák „rezsim” végére méltón pontot tesz. Méltatta Kárpátalja visszafoglalását és Székelyföldet, mint célt említi meg, amelyre később sor is került. A kormányzót egy sorba teszi a magyar történelem szabadságharcainak vezéreivel – Kossuthal és Rákóczival –, amelyet a következő, utolsó versszak is hangsúlyozott: „Sorsunk 20 év előtt Te vetted kezedbe, Követve Kossuthot, Rákóczit, Árpádot, Honszerző munkádat, Nagy Urunk! fejezd be S hozd vissza a boldog Nagy-Magyarországot!”.⁵⁶ További megemlékező esemény volt még Ungváron a magyarok és ruszinok – vagy ahogyan a sajtóban is olvasható „magyaroroszok” néven nevezték őket – közös nagyestélye, amelyet a kormányzó névnapja alkalmából szerveztek. A Himnusszal nyitották az ünnepséget, amelyben a város iskoláinak tanulói is részt vettek hangverseny formájában. A nemzeti színekbe öltözött városban jelen volt báró Perényi Zsigmond és a többi helyi magyar és ruszin képviselők, a templomok harangjai zúgtak, éltették Horthyt és áldották nevét. Az estét a kormányzói palotában tartották, ahol Kossey János alispán mondott éltető, a magyar-ruszin lakosságot összefogó beszédet.⁵⁷

⁵⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. december 5, XX. évfolyam, 276. szám. Old.: 1.

⁵⁶ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. december 5, XX. évfolyam, 276. szám. Old.: 2.

⁵⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1939. december 6, XX. évfolyam, 277. szám. Old.: 3.

III. FEJEZET: Hősök emlékezete és háborús légkör (1940 – 1943)

1939-ben a Horthy-kultusz Kárpátalján teljesen kiépült, amely decemberre méltóan megünnepelte többek között a kormányzó születés- és névnapját, de a budapesti bevonulásnak huszadik évfordulóját, amely a csúcspont első ízben, de nem teljesen kiépített megnyilvánulása is volt párhuzamosan. Miközben Európában kirobbant a II. világháború, addig a Magyar Királyság ideiglenesen, de békében tudhatta magát. 1940 a kultusz kicsúcsosodásának éve volt, amelyet egyúttal újabb revíziós siker is megkoronázott. Kárpátalja az új esztendő január 3-án egy hódolólevelet küldött a kormányzónak és gróf Teleki Pál miniszterelnöknek, amelyet Ilinczky Sándor képviselő juttatott el a Budai Várba. A levélben a ruszinok nevében is biztosította hűségüket és bizalmukat a kormány felé. Teleki röviddel a levél megérkezése után választlevelet fogalmazott meg, amelyben köszönetét fejezte ki a bizalom iránt, valamint reményét fejezte ki az új esztendő elején, hogy minél több dolgot vihessenek végbe.⁵⁸ Horthy is köszöntötte Kárpátalja lakosságát január 15-én, amelyben kifejezte háláját és köszönetét a régió népének „hűséges megnyilatkozásáért”.⁵⁹ Február 14-én, Ungváron szervezték meg a Csendőrnapot, csakúgy, mint országszerte mindenhol, mivel részben Horthy évekkel ezelőtt rendelte el ezen a napon a történelmi egyházak – római katolikus, református, görögkatolikus, evangélikus, de magyar identitás terén az izraelita is – papjainak, lelkészeinek, hogy ez alkalomból tartsanak lelkesítő szentbeszédet, másrészt 1880. február 14-én Ferenc József császár és király ezen a napon szentesítette „a csendőrség legénységi állományáról, valamint a közbiztonsági szolgálat megszervezéséről szóló törvényeket”. A forgatókönyv a következő volt: országszerte díszszemlét tartottak a helyőrségekben, valamint ünnepségeket, amelyekben a polgári hatóságok is részt vehettek, a főtéren tartották az ünnepi szentmisét, istentiszteleteket⁶⁰, majd délelőtt 11:00-kor a csendőrök a kormányzói palota elé vonulnak, ahol a felállított díszemlényen helyet kapnak a katonai, világi és egyházi méltóságok is. Kricsfalusy-Hrabár Endre csendőralezredes beszédében méltatja az ünnep fontosságát, mint a többi kárpátaljai városban.⁶¹ A rendezvényen báró Perényi Zsigmond mellett részt vett Kossey János alispán, vitéz Szücs tábornok, Ilinczky Sándor főtanácsadó, valamint Kricsfalusy-Hrabár Endre csendőralezredes vett részt, utóbbi beszédében méltatta a forgatókönyvnek megfelelően az ünnepséget és a legénység tagjainak pénz és díjjutalmat, majd díszfelvonulás következett az Ung parton.⁶² Mégsem ez volt a legfontosabb, közelgő ünnepség, hanem Horthy kormányzóvá választásának ismételt huszadik évfordulója, amelynek előkészülete még februárban megkezdődött Kárpátalja

⁵⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. január 3, XXI. évfolyam, 2. szám. Old.: 1.

⁵⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. január 15, XXI. évfolyam, 11. szám. Old.: 1.

⁶⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 13, XXI. évfolyam, 35. szám. Old.: 1.

⁶¹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 12, XXI. évfolyam, 34. szám. Old.: 3.

⁶² Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 15, XXI. évfolyam, 37. szám. Old.: 1.

vármegyéiben, amelyek közgyűlések formájában valósultak. A rendezvények hangulatát a hála és tisztelet övezte, amelyben ismételten kiemelt volt a kormányzó hősie küzdelme a válsággal, amelyet Trianon okozott.⁶³ Horthy tisztában volt azzal, hogy az ünnepség hangos és nyílt lesz, ezért február 17-én levelet továbbított gróf Teleki Pálnak, amelyben ünnepségek helyett csak jókívánságokat küldjenek a Budai Várba, utalva az Európában dúló II. világháborúra és azok áldozataira. A következőképpen fogalmazott, amikor az okot vázolta fel: „Ma komoly időket élünk, amidőn mindnyájan együtt örülünk, együtt bánkódunk szótlanul is. —. Most nincs helye ünneplésnek. Bízom a Gondviselésben, hogy az ünnepeknek is megjön az ideje.”⁶⁴ Teleki világosan megüzente az ország lakosságának, hogy a kormányzó szava parancs és ezért a vígadók, egyesületek csendben, méltóságteljesen emlékezzenek ezen sorsforduló momentumra és ezen a megemlékezésen, mint „a nemzet és Főméltóságu Urunknak fiai és leányaiként” jelenhetnek meg.⁶⁵ Teleki szavait közölve Ungváron március 1-ére díszközgyűlés formájában emlékeznek meg a húsz éves jubileumról, ahol Siménfalvy Árpád tart majd beszédet, végül a történelmi egyházak templomaiban szentbeszédekben méltatják az eseményt és annak jelentőségét.⁶⁶ A meghívókat, amelyek a képviselőkhez szóltak, Kossey alispán és Peltsárszky Imre polgármester fogalmazták meg február 21-én, amelyben a díszközgyűlést a megyeházán tartják majd délután 3:00 – 4:00 között, valamint méltatták az esemény fontosságát.⁶⁷ Bereg-Ugocsa vármegyében is – hasonlóan Ungvárhoz – díszközgyűlést szervezésébe kezdtek ugyanebben a hónapban, amelyen a parancsnak megfelelően csendesen, méltósággal emlékezzenek meg a húsz éves jubileumról, kerülve a hangos éljenzést. Nádas Anna „Húsz év után” címen írt megemlékező írásában, amelyben a kormányzóvá választás körülményeit vázolta fel, hogy akkor történt mindez, amikor a Magyar Királyságot Trianon bizonytalan útra térítette. A felvidéki magyarság számára 1938 ősze volt az első olyan ünnepség, amelyet nem kellett félve, fenyegetve érezve megülniük, valamint az eltörölni kívánt reményt sem veszítették el a novemberi döntés napján sem. Horthy egy olyan időben vette át az ország vezetését, amikor az életet újra kellett kezdeni és szükséges volt arra a vezetőre, aki ismerte a győzelemhez szükséges utat, kivezeti a nemzetet a válságból és újra naggyá teszi országukat. A csendes megemlékezést nem vetette meg, hanem éppen ellenkezőleg: helyesnek tartotta nemcsak a feszült és háborgó európai légkör miatt, hanem a nagy felelősséggel járó munka miatt is. Minden magyar és nem magyar embernek tudatába kell élnie a haza gondolatának és ne tegye saját érdekét első helyre, a félelem gondolatát elvetette a honvédek védelmére hivatkozva és bizakodva néz a következő húsz évre – akkoriban nem látván, mi történt a

⁶³ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 19, XXI. évfolyam, 40. szám. Old.: 1.

⁶⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 21, XXI. évfolyam, 42. szám. Old.: 1.

⁶⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 21, XXI. évfolyam, 42. szám. Old.: 1.

⁶⁶ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 23, XXI. évfolyam, 44. szám. Old.: 1.

⁶⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 24-25, XXI. évfolyam, 45. szám. Old.: 1.

későbbiekben –. De a legfontosabb üzenete a kérés harmóniájában élő, a lakosság legnagyobb ajándéka az évfordulója a következő gondolataival foglalható össze: „Vitéz nagybányai Horthy Miklós húsz éves országlása jubileumán adjuk a legszebb ajándékot, amit nemzet adhat államfőjének: az összetartást és testvériséget, melynek jegyében emeltfővel mehet nemzet és állam fője a megérdemelt, és bizton elkövetkező szebb magyar jövő felé.”⁶⁸ A szervezés folyamata volt az Országgyűlés törvényjavaslata is, amelyben Horthy húsz éves jubileumának tiszteletére és „Törvényjavaslat vitéz nagybányai Horthy Miklós ur huszesztendei országlásának megörökítéséről” néven terjesztették be. Újfalusy Gábor méltatta a jubileumot és javaslatát nem szakították félbe, érvelésében a kormányzó ország- és nemzetépítési munkájának gyümölcsére hivatkozott, amelyben a történelmi hagyományokat megbecsülte és a jövőbe néző utat kikövezte, helyreállította a békét és talpra állította a megcsonkított országot. Teleki még aznap, február 27-én a törvénybe iktatását ígerte és a rövid indoklás a következő volt: „A Magyar Királyi Kormány minden idők emlékezetétül adni javasolja vitéz nagybányai Horthy Miklós Kormányzó Urunk immáron húszéves országlását és az országgyűlés óhajából törvényiben kifejezni javasolja a nemzet háláját és hódolatát”.⁶⁹ Ungváron a jubileum megünneplésének szervezésénél a forгатókönyvbe a díszközgyűlés szónoka Szvoboda Ferenc pápai protonotárius, míg a vármegye ünnepi szónoka Magda Sándor református püspök lesz.⁷⁰ Peltsárszky Imre polgármester felhívást intézett Ungvár lakosságának, hogy február 29 – március 1 között 12:00-ig nemzeti zászlókkal kell kidíszíteni a házakat, majd március 1-én 10:00-kor a templomokban ünnepi misét, istentiszteletet tartanak.⁷¹ Beregszászban március 1-én tartották meg a csendes díszközgyűlést, amelyen kiemelték nemcsak a húsz éves jubileum, hanem Kárpátalja visszafoglalásának első évfordulójának fontosságát, vagyis „vér nélkül térhetett vissza”. Az első szónok Fekésházy Zoltán alispán volt, aki érzelmi beszédével méltatta Horthy nemzetmentő munkáját azok után, hogyan bánt a csehszlovák „rezsim” a lakossággal. Ezután Simévfalvy Árpád főispánhoz mentek, aki a továbbiakban elnökölt a megemlékezésen. R. Vozáry Árpád beszédében szintúgy utalt a múlt fájdalmas emlékére és Horthy nemzetmentő munkájára, azonban kitért ismételten a csehszlovákokra, ugyanis mikor szervezés alatt volt Bécsben a kongresszus, Prágában zajlottak az előkészületek Csehszlovákia megalapításának húsz éves jubileumának megünneplésére, amely 1938. november 2 után nem valósult már meg. Teleki szavait idézve mondott köszönetet: „Mi, akik itt vagyunk, mindnyájan érezzük, hogy Horthy Miklós keze vigyáz reánk és kérjük Istent, hogy még sokáig tartsa meg nekünk ezt a kiváló állam férfit.”⁷² Hubay Kálmán, Beregszász polgármestere is a szónokok között volt, aki

⁶⁸ Kárpátalja, 1940. február 25, VIII. évfolyam, 8. szám. Old.: 1.

⁶⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 28, XXI. évfolyam, 48. szám. Old.: 1.

⁷⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 28, XXI. évfolyam, 48. szám. Old.: 1.

⁷¹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. február 28, XXI. évfolyam, 48. szám. Old.: 1.

⁷² Kárpátalja, 1940. március 3, VIII. évfolyam, 9. szám. Old.: 1.

méltatta és hangsúlyozta a jubileum fontosságát, az anyaországhoz való szoros kapcsolódást. A városi képviselőtestület a jubileum megörökítését jegyzőkönyvileg kívánták rögzíteni, amely javaslatot Krokovai Károly kulturtanácsnok olvasott fel. Polchy István, az Egyesült Magyar Párt elnöke és királyi közjegyző beszédében Vozáryhoz hasonlóan megemlékezett a meg nem valósult csehszlovák jubileumról annyival kibővítve, hogy a megyeházán szobrot is akartak emelni – kötelezően – a csehszlovákok dicsőségére, tárgyaltak a ceremóniáról. Fekesházy személyes gondolatot is fűzött a helyszínhez, Beregszászhoz, ugyanis kiemelte, hogy bár máshová is meghívást kapott ugyanezen célból, mégis a várost választotta helyettük múltbeli tapasztalatai miatt. Beszédét Polchy jegyzőkönyvbe való rögzítését indítványozta. Az esemény végén pedig Hubay köszönetét követően elénekelték a Himnuszt.⁷³ Az orosz emigránsok is a templomukban megemlékeztek a húsz éves jubileumról, amelyen Muszin-Puskin pópa tartott szentbeszédet kifejezve háláját Horthynak és a „második hazájuknak” nevezte Magyarországot, ikonjaikat magyar színekbe öltöztették, végül térdre borulva imát mondtak el érte.⁷⁴ Kárpátalja számára március 15-e az anyaországhoz való visszakerülés napja volt, amely ebben az évben töltötte be első évét. Ungváron a hős honvédek emlékére emlékoszlopot terveztek felállítani a Horthy Miklós-téren, amely méreteit tekintve hat méter magas gránit talapzaton egy puskát tartó magyar honvéd szobra áll, amely a Kárpátok felé néz. A felavatást március 14-én, délután 17:30-kor a Domonyai utca baraklaktanya udvarán nyitják meg, a helyi képviselők és Horthy küldöttének jelenlétében tervezték, míg Munkácson a pisztraházi hősök emlékművénél „szabadságharangot” szentelnek fel Teleki és Ilinczky jelenlétében⁷⁵, valamint Beregszászban is az évforduló méltó megünneplése is napirend előtt volt. Az ünnepség alkalmából Korláth Endre főispán a Kárpáti Magyar Hírlap címlapján közölte beszédét, amelyben a törődést, mint motívumot hozta fel. A Trianon utáni két évtized ideje alatt nem szégyellték a szegénységet és a büszkeséget, nem adták fel a feltámadás reményét a körülmények ellenére sem, valamint hosszútávú célként említette meg Erdély és a Bánság visszafoglalását. A Felvidéki Magyar Párt ezen a napon összeolvadt a Teleki vezette Magyar Élet Pártjával, amit Korláth a beszédében büszkén közölt. A korabeli politika ellenzőit vagy kétségben lévők számára távoltartást javasolt és az addig szűken vagy szinte alkalommentesen felvállalt nemzet szolgálatában vétett sebeket amilyen gyorsan végrehajtottak, úgy azonos gyorsaságban fogják orvosolni.⁷⁶ Pintér János március 12-én írt „Emlékezzünk” írásban a sikeres hadművelet pillanatait öröközte meg a bevonulási parancstól az összetűzéseken keresztül az Uzsoki-hágó eléréséig hősi és Istent magasztaló nyelvezettel, valamint a többször megismételt csehszlovák

⁷³ Kárpátalja, 1940. március 3, VIII. évfolyam, 9. szám. Old.: 1.

⁷⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. március 5, XXI. évfolyam, 53. szám. Old.: 2.

⁷⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. március 11, XXI. évfolyam, 58. szám. Old.: 1.

⁷⁶ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. március 14-15, XXI. évfolyam, 61. szám. Old.: 1.

„rezsím” végét és negatív voltát. Ungvárt, mint a várost, amelynek katonái hősie magatartást tanúsított 1939-ben, magasztalta nemzetiségtől függetlenül utalva arra, hogy nemcsak magyarok harcoltak és adták életüket a legfontosabbért: a szabadságért, hanem a ruszinok, akiket ugyanúgy lekezelően kezeltek, mint a magyarságot.⁷⁷ Ez alkalommal a ruszinok Kontratovics Irén írásán keresztül is méltóan emlékeztek meg 1939 „március idusára”, amelyben a régi, békés egymás mellett élés időszakán nosztalgiáztak, amikor a magyarok és a ruszinok konfliktusmentesen, testvérekként éltek együtt, majd a „Nagy háború” után a csehszlovák időszakban azt kérdezték, hogy „Hol a hazám?”, mivel számukra az új rendszer teljesen idegen volt. Az évfordulóra emlékezve szóltak a templomok harangjai, a papok szentbeszédekben méltatták a magyarok visszatérését, az idősebbek ünneplő ruhát vettek fel és hálát adtak, hogy „újra magyarok lettek”. Az írásban külön bekezdésben utalnak Rákóczi és Kossuth vezette szabadságharcokra, amikor a nemzeti trikolor alatt harcoltak a Habsburgok ellen és most pedig vigyázva álltak a magyar zászlók előtt, mások kalapjukat emelték. Ezen mondatok tisztán tükrözték a ruszinok magyarhűségüket mindenféle politikai hovatartozást mellőzve, hiszen őshonos lakói voltak Kárpátjának és lesznek is.⁷⁸ Ungváron március 14-én, tehát az emlékmű felavatásának idején a közgyűlésen Horthyt említették meg Rákóczi mellett azon vezérek közül, akiket a ruszinság is ismert. A jelenlévő képviselők tisztelegtek a hősök előtt, felidéztek 1703 és 1848/49 emlékét és azok vezéreinek tetteire emlékeztek.⁷⁹ Szerednyén „március idusára” emlékezve díszpolgári címet adományoztak Doros János iskolaigazgató, Zima Tivadar polgári iskolaigazgató, Papirnyik János községi bíró, Murányszky János kerékgyártómester, Kuhta János volt községi bíró, Kabáczy Rezső görögkatolikus pap és az egyik szónok számára. Kabáczy mellett szónokolt Tóth József római katolikus pap és Beszkid Elek ungvári főszolgabíró is, az eseményen az Ereklýés Országzászló emlékműnél parádét tartottak, végül egy estélyt szerveztek, ahol Horthyt éltették minden köszöntővel.⁸⁰ Beregszászban március 15-ét ugyanúgy méltósággal ünnepelték meg, mint Ungváron vagy Kárpátalja más településén. A díszközgyűlésen hangoztatva volt, hogy a csehszlovák „rezsím” óta először valósulhatott meg a „felszabadulás” méltó megünneplése, mivel egybeesett Kárpátalja visszafoglalásával. Részt vettek a történelmi egyház képviselői, köztük Pásztor Ferenc római katolikus plébános, püspöki helynök, Fekésházy alispán, a katonaság és csendőrség, Hubay polgármester és egyben a rendezvény elnöke, Halmos városi főjegyző, akinek feladata a jegyzőkönyvbe történő rögzítés volt, Péchy Aladár és Kovács Sándor képviselők, Polchy királyi közjegyző. Momentuma volt Kossuth Lajos portréjának felhelyezése a városháza nagytermének falára, amelyre addig nem

⁷⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. március 14-15, XXI. évfolyam, 61. szám. Old.: 2.

⁷⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. március 14-15, XXI. évfolyam, 61. szám. Old.: 2.

⁷⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. március 14-15, XXI. évfolyam, 61. szám. Old.: 2.

⁸⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. március 27, XXI. évfolyam, 69. szám. Old.: 5.

kerülhetett sor és külön felirattal rendelkezett, amelyen kiemelték Horthy országlásának adott napját: 1940. március 15. Megemlékeztek felállással a visszafoglalás idején hősi halált halt honvédekről: Tóth András, Varjú Imre, Hódy Károly, Barta András, Vékony József, Klein Márton, Fränkel Nándor. Polchy beszédében méltatta a nap fontosságát, amelyet jegyzőkönyvben rögzítettek, utalt arra, hogy titokban kellett a csehszlovák „rezsim” alatt ünnepelni március 15-ét. A rendezvényt a Himnusz eléneklésével zárták.⁸¹ A kormányzó 72. születésnapjáról is megemlékeztek, mint 1939-ben, tehát hódolólevelet intéztek még június 17-én, amelyben ugyanúgy Isten áldását kérték az államfőre, akinek köszönhetően Kárpátalja szerte méltó körülmények között ünnepelhetik meg eme fontos eseményt.⁸² 1940 nyarán újabb fontos sikert ért el Horthy és vezetése: augusztus 30-án aláírták a Második bécsi döntés okmányát, amelyben Észak-Erdélyt és Székelyföldet visszacsatolták a Magyar Királysághoz. Kárpátalja szemszögéből azért volt fontos az esemény, mivel Máramaros vármegye történelmi központja, Sziget újraegyesült egykori területével. A bevonulás idején részt vettek a helyi honvédek, köztük Munkácsról, akik hódolatlevelet küldtek Telekinek és Csáky István külügyminiszternek hálából a részvételért, illetve a Munkácsi Nőegylet országzászlót adományozott Szigetnek.⁸³ Horthy bevonulását Nagyváradra megörökítette, mint 1938 novemberében Kassai és Komáromi jelenetét és a kormányzót a lakosság teljes örömben, huszonkét év román „rezsim” után köszönthették vezérüket.⁸⁴ Ungváron külön kulturális estélyt szervezett a Városi Színház az augusztusi siker tiszteletére, amelyen embertömegek vettek részt, az iskolákban párhuzamosan ünnepeltek és aznap szabadnapot hirdettek.⁸⁵ A sikert a „Mindannyiunk Kálváriája” című írásban párhuzamosan említődött fel Felvidék, Kárpátalja és Észak-Erdély sanyarú sorsa, amelynek végét Horthynak köszönték meg az ő hősie, gondviselő munkája révén, említést téve a románokról, szlovákokról, ruszinokról és németekről, ugyanis a csehszlovák és román „államépítés” célja a homogenizálás volt.⁸⁶ A sikert a külföldi, pontosabban az olasz sajtó is köszöntötte, üdvözölte Észak-Erdély visszacsatolását és Horthy kolozsvári bevonulásával zárta le a visszafoglalást. Az olasz sajtó cikkének hasábján mind Mussolinit, mind Hitlert is éljenezték a siker napján, nemcsak Horthyt, akiket „barátoknak” neveztek. Izsák Imre esperes hódolólevelet fogalmazott meg a kormányzónak Szigeten – a megyeközpontot a magyar reformáció egyik kiindulóhelyeként tartottak számon – a Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmegye közgyűlésének helyszínén, amelyben köszönetet fejeztek ki iránta.⁸⁷ A budapesti bevonulás huszonegyedik évfordulója alkalmából Konratovics Irén lehozta az esemény történetét és annak kultikus jellegét,

⁸¹ Kárpátalja, 1940. március 17, VIII. évfolyam, 11. szám. Old.: 1.

⁸² Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. június 19, XXI. évfolyam, 137. szám. Old.: 3.

⁸³ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. szeptember 3, XXI. évfolyam, 200. szám. Old.: 1.

⁸⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. szeptember 12, XXI. évfolyam, 208. szám. Old.: 1.

⁸⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. szeptember 14-15, XXI. évfolyam, 210. szám. Old.: 2.

⁸⁶ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. szeptember 18, XXI. évfolyam, 213. szám. Old.: 1.

⁸⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. október 23, XXI. évfolyam, 243. szám. Old.: 3.

Horthy a megtestesült államfőként mutatta be, aki sikeres „premier” tudhatott maga mellett az új nemzeti hadsereg bemutatkozásával azon a novemberi napon. Az írásban a kommunista puccs híre is megemlékezésre került november 15 és november 16 folyamán, mint a tanács hatalom restaurálására tett kísérlet.⁸⁸ Az év végén pedig a kormányzó névnapjának megünneplésére került sor, amelyet december 5 – 6 között Ungváron, amelynek lebonyolításának forgatókönyve nem változott a háborús légkör ellenére: a házakat fellobogtatták, a templomokban ünnepi szentmise és istentisztelet kezdődött szentbeszéddel, az iskolák és polgári hatóságok saját műsorral tisztelegtek a kormányzó nevének napján.⁸⁹

Az 1941-es év volt katonai ünnepek szempontjából a legkultikusabb, ugyanis az elszakított területek hazacsatolásának és a kormányzó kultuszának ereje hozzájárult a hősök tiszteletének elmélyítéséhez. A „hősök” kifejezés az I. világháborúban harcolt és hősi halált halt katonákat jelentette, akiknek 1942-ig külön emlékművük nem volt a városban. A Hősök emléknapja alkalmával, 1941. május 18-án dr. Hubay Kálmán polgármester az ünnepség lebonyolításának a menetét közölte, amely tartalmazta a történelmi egyházak templomaiban tartandó istentiszteletet, a levonták műsorát és díszmenetét, szavalást, a hősök sírjának a megkoszorúzását és az ifjúság felvonulását. Magára az ünnepségre 1941. május 25-én került sor a Rákóczi-téren, amelyen a polgármester kérelmének értelmében a város politikai személyiségei, alkalmazottai, ifjúsága is kötelezően részt vettek. Az ünnepség volt az alapja a méltó műemléknek a felállításában, amelynek szervezése még 1941-ben kezdetét vette.⁹⁰

A kormányzó születésnapja is hasonló szervezésű ünnepség keretén belül volt megünnepeelve, amelyre egy 1941. június 13-i felhívás is buzdított. A felhívásban a kötelezővé vált istentisztelet mellett külön kérés volt a nemzeti lobogónak a kitűzése. Ebben a felhívásban volt olvasható a „magyar hit és reménység kősziklájának titulusa”, valamint a „feltámasztó” jelző, amelyek alátámasztotta a kultusznak az elmélyülését. A születésnap megünneplésére 1941. június 18-án került sor a hálaadó-istentisztelettel nyitva, amelyre a korszak végéig mindig sor került. Az ünnepségeket követően azonban a hadba lépés egy időre csökkentette a lelkesedést.⁹¹ A kormányzó 73. születésnapja alkalmából Nádas Anna „Junius 18” címen írásban éltette Horthyt és mindazt, amit addig a magyarságért tett. 1941 júniusának ünnepén még békeidőben került sor a köszöntésre és Horthyt annak a személynek fényében mutatta be, aki Szent István országát újra a régi fényében

⁸⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. november 15, XXI. évfolyam, 261. szám. Old.: 1.

⁸⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1940. december 2, XXI. évfolyam, 275. szám. Old.: 1.

⁹⁰ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 99 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

⁹¹ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 139 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

építi újjá. Isten gondviselésnek és szerencsésnek tartotta azt, hogy ő a magyar államfő, mivel nélküle sosem került volna sor Kárpátalja visszafoglalására, az országot fokozatosan újjáépíti és nem alkuszik meg a sorssal. Viszont a legfontosabb gondolata Horthy felé mégsem az eddigi, hagyományosan a tetteket ismétlő felsorolása, hanem a béke ajándéka, melyet a következő sorokban fogalmazott meg: "És külön köszönjük meg, hogy vér és tüztenger között, ami mosta világon dühöng, országunkat boldog békében tartja. Mi nem tudunk Kormányzó Urunknak méltó ajándékot adni, de Ő mindennap ajándékot ad nekünk, a béke ajándékát".⁹² Hubay polgármester egy hálaadó ima elmondására kérte Beregszász lakosságát Horthyért, „a haza feltámasztójáért”, „a magyar hit és reménység kösziklájáért”.⁹³ Beregszászban a házakat fellobogtatták, a templomokban ünnepi misét és istentisztelet tartottak, a Dénes-étteremben pedig a tisztikar és képviselők jelentek meg az alkalomra. Szücs Endre tábornok, aki a tisztikart vezette, köszöntőjében éltette Horthyt és azt a kívánságot küldte el, hogy minél hamarabb a „Szent Istváni Magyarország kormányzója lehessen”. A kívánság mondanivalójának lényege tükrözte a revízió folytatását, ugyanis áprilisban került sor a Délvidék egy részének visszafoglalására úgy, hogy nem volt a Magyar Királyság hadviselő fél. Ez a köszöntés azonban 1941 júniusában egyre inkább, sőt, már bonyolultabb feladat volt, hiszen a német nyomás fokozódott olyan értelemben, hogy csak idők kérdése volt az elkerülni kívánt hadbalépés és a Barbarossa-hadművelet elindítása is ugyanúgy terítéken volt. Ennek ellenére az elmúlt évek tapasztalata alapján reménykedhettek abban, hogy nem lesz súlyos válság, de nem így történt.⁹⁴ Munkácson katonai ünnepséget kezdtek szervezni Horthy születésnapja alkalmából, amelynek forgatókönyve szerint 8:30-kor a Latorca partjánál található városi parkban, a tábori misét helyben, nyitott térben tartják, a házakat addigi hagyományok szerint fellobogtatják.⁹⁵ Simon Menyhért tanügyi tanácsadó erre az alkalomra hódoló írást közölt a Kárpáti Híradóban, amelyben minden visszacsatolt terület nevében mondott köszönetet Horthynak és munkájáért. Felvázolta 1920 márciusának ünnepét, amelyet olyan körülmények között vett át, amelyből kiutat csak kevesen láttak, köztük volt ő is. Sosem engedte el az elszakított területekről a kezét és munkájának köszönhetően „hazatértek” – a korban ezzel a kifejezéssel éltek a visszafoglalások ünneplése idején – az anyaországhoz német és olasz „barátiasság” révén, felhozva a tényt, hogy Trianon falait sikerült ledöntenie, ezzel döbbenetet okozva a világ számára. Háláját küldte Horthynak és imákat a további sikerekért, valamint a Szent István Magyarországnak visszaállításáért, nem nézve az egyre fokozódó háborús körülményeket, melyek már a Magyar Királyság külpolitikájára is veszélyt

⁹² Kárpátalja, 1941. június 16, IX. évfolyam, 23. szám. Old.: 1.

⁹³ Kárpátalja, 1941. június 16, IX. évfolyam, 23. szám. Old.: 1.

⁹⁴ Kárpátalja, 1941. június 22, IX. évfolyam, 25. szám. Old.: 1.

⁹⁵ Kárpáti Híradó, 1941. június 17, XVIII. évfolyam, 134. szám. Old.: 4.

jelentett nem beszélve arról, hogy a keleti offenzíva lassan, de biztosan meg fog indulni.⁹⁶ A munkácsi ünnepségek a forgatókönyvnek megfelelően bonyolódott le, amelyen a Rakovszky György tábornok vezette tisztikar díszmenetet tartott. A városi parkban megtartották a misét, a házakat a felhívásnak megfelelően fellobogtatták és lampionos felvonulást tartottak a helyi leventék.⁹⁷ Ungváron reggel 7:00-kor zeneébresztővel nyitották az ünnepséget, amelyet 9:00-kor a város templomaiban tartott ünnepi mise és istentisztelet követett. Megjelentek a helyi katonai és polgári hatóságok képviselői és az üzleteket, bankokat, hivatalokat – mint országszerte – bezárták, szabadnapot kaptak.⁹⁸ A kormányzó névnapján, december 5-én „Miklós napkor” címen köszöntő levelet közöltek a Kárpáti Magyar Hírlap hasábjain, amelyben Szegedet, mint az ellenforradalom és a kormányzó kultuszát megalapozó helyszín ismételten megemlíti. A hagyománnyá vált rövid történelmi ismertetés mellett nem szabadott elmenni attól a tényről, hogy a kassai bombázás óta a Keleti fronton harcoló magyar honvédek megindultak hazafelé az egyre dúrvuló harcok idején. Éltették Horthyt és munkáját, ünnepségek sorát tartották országszerte a tiszteletére, a harangoktól voltak hangosak a települések. Minden nemzetiséget is imára kért fel a szerző, hogy megvalósulhasson az évekkel ezelőtt kitűzött cél: a „szentistváni Nagymagyarország” helyreállítása.⁹⁹

Az ünnepségek idején, 1941. július 13-án, délelőtt 12 órakor rendkívüli közgyűlést hívtak össze Beregszászban, amelynek a fő témája a háborús hősök emlékművének megtárgyalása volt.¹⁰⁰ A közgyűlésen pontokba foglalták az emlékmű felállításának követelményeit és jogi hátterét, amely tartalmazta az Országzászlóval való egyesített felállítást, a Kossuth-tér helyszínét, Varga Ferenc művész tervének jóváhagyását, 800 pengős szerzői díjat, versenypályázat alkalmasabb újságokban történő meghirdetését, részletrajzok elkészítését, a költségvetés kiírását, a műhelyi munka és a felállítás ellenőrzését, költség hiányának gyűjtés útján történő pótlását, a lakosság vágyának hirdetését és az alispánnak háromtagú küldöttség útján történő átadását. Indoklást adtak többek között a szobrászművész megválasztásáról. Másnap, 1941. július 14-én írták ki a pályázatot, amelyre 15 napot adtak a jelentkezőknek.¹⁰¹ Varga Ferenc a tehetsége és a kiválóan megtervezett tervrajza alapján nyerte el a pályázatot. A Kossuth-tér helyett eredetileg a Rákóczi-teret jelölték ki az emlékműnek, azonban annak nagysága miatt a történelmi légtér ellenére ezt a szándékot megváltoztatták. Végül Beregszász lakosságának az igényét vették figyelembe. A közgyűlésen

⁹⁶ Kárpáti Híradó, 1941. június 18, XVIII. évfolyam, 135. szám. Old.: 1.

⁹⁷ Kárpáti Híradó, 1941. június 20, XVIII. évfolyam, 136. szám. Old.: 3.

⁹⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1941. június 18, XXII. évfolyam, 137. szám. Old.: 1.

⁹⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1941. december 5, XXII. évfolyam, 279. szám. Old.: 1.

¹⁰⁰ KTÁL F. 67, op. 3, od. zb. 103, lap 3 (Ügyirat a Beregszászon felépítendő Hősök emlékműről).

¹⁰¹ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 7 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

minden résztvevő természetesen igennel szavazott.¹⁰² Az emlékművet 1941. november 9-én, Beregszász hazatérésének napjára tervezték átadni, amely magával hozta a gyorsított munkafolyamatot.¹⁰³ A munkafolyamat részét képezte az elesett katonák neveinek felírása, amely projekt még 1935. augusztus 13-án – tehát az Első Csehszlovák Köztársaság ideje alatt – el is kezdődött Ortutay Jenő, Beregszász főbírója, országgyűlési képviselő Hadbavonultak emlékműve című kiadvány összeállításának határozatával. Az 1936-os lista 107 katona nevét tartalmazta, akiknek családja az első világháborút követően is Beregszászban élt. 1942-ben újabb listát állított össze a Honvédelmi Minisztérium, amely már a háborús sérülésben vagy betegségben elhunyt, nyomtalanul eltűnt katonák nevét is tartalmazta. E két lista összesítésével 204 nevet tartalmazott, az 1942 áprilisában kibocsátott lista 176-ot.¹⁰⁴ Azonban a nevek nem kerültek fel az emlékműre, valószínűleg azért, mert az akkor, a második világháborúban elesett honvédek emlékére is szánták volna, nemcsak az első világháborús hősöknek.¹⁰⁵

A munkálatok közül a Kossuth-tér parkosítását részletrajzok révén alakították ki, amelyekben a szökőkutak és lócák építését is tartalmazta. A munkálatok tervezése idején egy 1941. július 24-i levél szerint Erdős László György építőművésznek Varga Ferenc emlékműtervezetét kellett követnie, ami egyeztetéseket és megbeszéléseket jelentett. Azonban pár hét múlva, 1941. augusztus 11-én Varga Ferenc levelet írt a polgármesteri hivatalhoz, amelyben azt kérte, hogy a tervezés munkáját és ellenőrzését Erdős László Györgyre bizzák. Az építkezés tovább zajlott, amelyet egy 1941. szeptember 30-i polgármesteri hirdetményben a helyi anyakönyvből összeírt hősök neveit megtekinthetővé tették a lakosság számára és október 8-ig jelezhatték a hiányzó nevek felvételét. A neveket római, lapidáris betűkkel írták fel, egyszerű számozást alkalmaztak és a pillérek nyílása szélességének megtartásával egy időben elől méretben 0,35-re vastagították.¹⁰⁶

A több hónapos munka után végül nem 1941. november 9-én lett átadva, ahogyan azt tervezték, hanem 1942. május 31-én. A 2-3 íves, gránitból emelt részén egy 4 oszlopon nyugodott egy fehér obeliszk, amelynek árbócára tűzték ki a nemzeti lobogót.¹⁰⁷ Az emlékmű jellegzetessége a külső mellett az volt, hogy az építése során Bereg vármegye váraiból és műemlék épületeiből, templomaiból – Bocskori kőhasáb, Munkácsi vár egyik falának köve, Muzsalyi romtemplom egyik omladéka, Vámosatyai vár egyik köve, Kovászó vár falának egyik köve, Vereckei temető egyik

¹⁰² KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 19, 21, 22, 25, 29 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

¹⁰³ Szakál Imre: Az első világháborúban elesett beregszászi katonák emlékezete. In.: Limes 2018/V. Old.: 181.

¹⁰⁴ Szakál Imre: Az első világháborúban elesett beregszászi katonák emlékezete. In.: Limes 2018/V. Old.: 182.

¹⁰⁵ Szakál Imre: Az első világháborúban elesett beregszászi katonák emlékezete. In.: Limes 2018/V. Old.: 181.

¹⁰⁶ KTÁL F. 67, op. 1, od. zb. 1132, lap 19, 21, 22, 25, 29 (Tájékoztató Horthy Miklós, Magyarország régensének születésnapjának Beregszászban való megünneplésének céljából).

¹⁰⁷ Csanády György: Sorsfordító évek sodrásában. PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2004. Old.: 135.

köve – használtak téglákat, ezzel nagyobb értéket voltak képesek biztosítani neki. Az emlékmű páratlannak bizonyult Beregszászban, amely a II. világháború után sajnos nem maradt meg.¹⁰⁸

1942 a Horthy-kultusz utolsó előtti éve volt, amikor a remény élt, mintsem a racionalitás. A II. világháborúba való belépést követően nem szorult vissza a kultusz és annak jellege, viszont az 1944-es megszűnéshez vezető út megalapozódott. A kormányzó születésnapja alkalmából „Fáklyafénynél. Zrínyi szellemében élj – magyar” című írásban a katonai szellemről volt szó, benne az évszázados helytállást, amely a magyar katonákat, honvédeket jellemezte. Bárdossy László miniszterelnök az írásában Horthyt is a Zrínyi-szellem jegyében a követendő vezérként ábrázolta, aki tudja a helyes, győzelemhez vezető utat és útmutatást nyújt a fiatalság számára.¹⁰⁹ A születésnapot azonban nem ünnepség, hanem egy tragédia követte, ugyanis augusztus 20-án repülőgép balesetben – azonban már akkor felmerült a merénylet lehetősége is – meghalt a kormányzó fia, Horthy István és Tomcsányi Vilmos Pál kormányzói biztos részvéttávíratot küldött a gyászoló és apaként nagy fájdalmat elszenvedett Horthynak a kárpátaljai lakosság nevében, amelyben az eddig kiválóan végzett munka folytatására ösztönözte őt. Ungváron Siménfalvy Árpád főispán hasonló részvéttávíratot küldött Horthynak és családjának.¹¹⁰ A tragédia Kárpátalja lakosságát megviselte a sajtóorgánum cikkeinek elemzése alapján és Ung vármegye központjában, Ungváron Siménfalvy Árpád gyászközségi ülést hívott össze a megyeházán augusztus 22-én, amelyen Ortutay Jenő főesperes is felszólalt. Beszédében Horthy István hősi halálát úgy mutatta be, mint aki a jobb jövőért és együttműködésért tette, holott nem a harcok közben halt meg, mint más katonák. A közgyűlésen jegyzőkönyvben rögzítették a beszédet, amelyet a gyászoló kormányzónak és családjának elküldtek röviddel az esemény vége után. Ungvár polgármesterhelyettese, Pálóci Horváth Aladár törvényjavaslattal fordult a közgyűléshez, amelyben a Hősök és a Horthy Miklós-tér közötti Szamolovszky utcát átnevezhessék az elhunyt kormányzó fiának nevére Ungváron, amelyet szintén rögzítettek.¹¹¹ Horthy István emlékét nemcsak az utca átkeresztelésében örökítették meg, hanem december 15-én az Ung partján emléktáblát avattak, amelyen Siménfalvy mellett képviselte magát Vitézi Széket Baur Nándor vezérőrnagy, Baur György miniszteri osztálytanácsos, Ortutay Jenő főesperes, Megay László polgármester. Az avatási rendezvényen Siménfalvy beszédet tartott, amelyben Horthy István emlékét és „hősies halálát” örökké fogják hirdetni, mint üzenetet, hogy a magyar ügyért kiállni, életét adni mindig készen fog állni a nemzet és Horthy Istvánt ilyen katonaként mutatta be. A légierők díszállásakor leplezték le az aranybetűvel feliratozott

¹⁰⁸ Csátary György: Beregszász első köztéri emlékműve. In.: Pánsíp, 1994/4. Old.: 1, 2.

¹⁰⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1942. június 16, XXIII. évfolyam, 134. szám. Old.: 2.

¹¹⁰ Kárpáti Magyar Hírlap, 1942. augusztus 22-23, XXIII. évfolyam, 189. szám. Old.: 1.

¹¹¹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1942. szeptember 11, XXIII. évfolyam, 205. szám. Old.: 1.

márványtáblát, majd hat koszorút helyeztek el a helyi hatóságok képviselői, a leventék, Megay vette át az október 28-án hozott rendelkezés alapján elrendelt és felavatott emléktáblát. Ünneplésről szó sem lehetett a gyász miatt, így zárult le az év.¹¹²

1943 volt a Horthy-kultusz utolsó éve, amikor még élt az évekkel ezelőtt kialakult vezéreszme képe a kormányzóról, azonban a Don-kanyarnál bekövetkezett tragédia miatt fokozatosan szállt el a remény a háború pozitív kimeneteléről. Kováts Miklós Horthy kormányzóvá választásának huszonharmadik évfordulója alkalmából „Horthy Miklós – huszonhárom éve” címmel közölte írását a Kárpáti Magyar Hírlap hasábjain, amelyben megemlékezett a híres eseményről. Az írásban Horthyt a legnagyobb magyarként mutatta be, aki viharos időben lett kormányzó, újjáépítette az országot és nemzetének hitét a feltámadásban, tetteinek igazát 1938 – 1941 közötti revíziós sikerei igazolták, habozás nélkül vette át hivatalát. A kommunizmus rémálma után nehéz feladat volt újra elvetni a nemzeti összetartozás eszméjének magját, de neki sikerült és 15 millió millió magyar köszönthette olyan körülmények között, amikor a háború fordulóponthoz ért Sztálingrádnál, majd később Kurszknál.¹¹³ Március 15-én Ungváron egyszerre ünnepelték a revíziós sikereket és a kormányzóvá választás huszonharmadik évfordulóját, amelyet március 14-én kezdtek szervezni és hagyományok szerint nemzeti lobogókkal díszítették fel a város épületeit, ünnepi menet indult el a Mitrák utcából a leventék vezetésével, reggel 10:00-kor felolvasták Horthy szövegét, elszavalták a Nemzeti dalt, elmondták a Hiszekegyet.¹¹⁴ Ezzel párhuzamosan a városházán Siménfalvy főispán elnökletével díszközgyűlést tartottak az évforduló megünneplésére, amelyen méltatták Horthy bölcs vezetését és eredményeit, valamint nem adták fel a reményt a teljes magyar haza helyreállításáról.¹¹⁵ Május 21-én megemlékező cikk jelent meg a sajtóorgánumban, amelyben Horthyt az „Otranto-i hőst” ábrázolja, amely történet abból állt, hogy Otrantonál vívta az Osztrák-Magyar Monarchia az I. világháborúban egyik legsikeresebb tengeri csatáját, amelyben Horthy sebesültsége ellenére tovább irányította a hadihajót addig, amíg egy mérges gáztól el nem ájult.¹¹⁶ Június 18-án ünnepelték Horthy 75., jubileumi születésnapját országszerte, amelynek alkalmából Ungváron rendkívüli közgyűlést szervezett a törvényhatósági bizottság. A városházát nemzeti színekben díszítették fel és a megjelentek között volt Ilinczky Sándor görögkatolikus káptalan, főtanácsadó, Siménfalvy főispán, Megay polgármester, Orémusz László tanácsnok. Siménfalvy beszédében kiemelte az ünnep fontosságát, amely szerint kevés olyan ünnep van a kalendáriumban, amelyben az egész nemzet bensőséges, lelkes és egységes magatartással üli meg, mint Horthy születésnapját.

¹¹² Kárpáti Magyar Hírlap, 1942. december 15, XXIII. évfolyam, 283. szám. Old.: 1.

¹¹³ Kárpáti Magyar Hírlap, 1943. március, XXIV. évfolyam, 51. szám. Old.: 1.

¹¹⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1943. március, XXIV. évfolyam, 51. szám. Old.: 2.

¹¹⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1943. március 18, XXIV. évfolyam, 61. szám. Old.: 1.

¹¹⁶ Kárpáti Híradó, 1943. május 21, XX. évfolyam, 114. szám. Old.: 5.

A jubileumi ünnep alkalmából térdre borult a nemzet és hálát adott a kormányzónak munkájáért és fohászkodik az Éghez a további sikeres évekért. Megay és Orémusz hódolólevelet fogalmaztak meg és olvastak fel, amely törvényjavaslatot egyhangúan „magáévá tett” a közgyűlés és tartalma értelmében a háborús körülmények hangulatában tisztelget Horthy előtt, aki még nem vesztette el a reményt abban, hogy a magyar nemzet jobb helyzetben kerüljön ki a háborúból. Olyan körülmények között íródtak a sorok, amikor katonai értelemben a magyar haderő egyre inkább a végét járta. A lényege az volt, hogy a magyar nemzetnek olyan vezetőt küldött a Jóisten, aki ellentétben elődeivel a XX. század elején, tudta a feladatának küldetését, nem hátrált meg a feladattól, a nemzetépítést a reménytelenségből sikeresen véghez vitte és újra reményt adott a feltámadásra, valamint a legfontosabb: Trianon falait és határait lerombolta.¹¹⁷ Ortutay Jenő főesperes is beszédet mondott a városházán, amelyben Horthyt méltóan sorolta be a magyar történelem nagyvezéreinek sorába, ahol Árpád fejedelemtől Rákócziig és Kossuthig bezárólag ment a névsor. Tetteit csodálat kísérte, hiszen a lehetetlen állta ki azzal, hogy 1938 novemberétől 1941 áprilisáig visszafoglalta a magyarlakta területeket, a rendet helyreállította, országát újjáépítette, a nemzetbe újra lelket lehelt. A végén Istenhez fohászkodott azért, hogy Horthy még sokáig vezesse nemzetét békességben, bölcsességben és éltesse a kormányzó nevét. A beszéd végén Siménfalvy kihirdette a határozatot a hódolólevél elfogadásáról, valamint a város lakosságának hálájáról és köszönetéről.¹¹⁸ Ilinczky Sándor beszédében annyival bővítette ki az elhangzott gondolatokat, hogy a kormányzó a háborúra való tekintettel kivonta magát az ünnepeltetés alól, mint a II. világháború korai szakaszában. A ruszinság nevében szónokolva Horthy számára a legnagyobb ajándéka az volt, hogy nyilvánosan tettek ünnepélyes hűségfogadalmat neki, amelynek nyilatkozata a következő sorokat tartalmazta külön magyarázatot nem igényelve: „Mi is elsősorban azért gyűltünk itt össze a mai napon, hogy Kárpátalja reprezentánsaiként az itteni ruszin, magyar és egyéb nemzetiségű lakosság nevében is odaadó hűségünkről, hódolatunkról és szeretetünkről biztosítsuk Kormányzó Urunk Öföméltóságát és — amit holnap ünnepélyes istentiszteletek keretében fogunk tenni — áldásos és nemes élete 75. évében már ma is az Úristen minden áldását és kegyelmét kérjük további életére és hatalmas országépítő, nemzetmentő munkásságára. Elsősorban és különösen a ruszinság nevében szólok itt most, amikor e nép első politikai és egyházi reprezentánsaként ünnepélyesen kijelentem, hogy amint „gens fidelissima“ voltunk Tököly, Rákóczi, Kossuth, Deák, Andrássy és Tisza idejében, azok akarunk maradni egy elkövetkezendő békésebb, boldogabb és nyugodtabb új évezreden át is az idők beteljesüléséig! — S ha a két évtizedes idegen megszállás agyafűrt raffinérai

¹¹⁷ Kárpáti Híradó, 1943. június 17, XX. évfolyam, 135. szám. Old.: 1.

¹¹⁸ Kárpáti Híradó, 1943. június 17, XX. évfolyam, 135. szám. Old.: 2.

kikapcsoltak, vagy talán még ma is kikapcsolva tartanak ebből az egyenes és töretlen tradícióból egyeseket, vagy csoportokat, ők sohasem jelentették és nem jelentik a kárpátaljai ruszin nép józan zömét, amely világosan felismeri és látja most is, hogy Magyarországgal a költő szavai szerint élnie, vagy halnia kell!”¹¹⁹ Egyházi vonalon Magda Sándor püspök méltatta a 75 éves Horthyt, aki beszédében a magyar függetlenség történelmét vázolta ötszáz év szabadság és négyszáz év függőség néven, amely Trianon gyalázata idején szűnt meg létezni. Horthy volt az, aki a megfosztott és megbecstelenített becsületet, nemzeti öntudatot, szabadságot és dicsőséget visszaszerezte, élesen látta az akkori körülményt és a jelen lévő veszélyt, mégis vállalta a feladatot kiérdemelve a magyarok tiszteletét és hódolatát. Méltón éljenezték Horthy nevét és a püspök beszédét Siménfalvy javaslatával teljes terjedelmében jegyzőkönyvben rögzítették.¹²⁰ Simon Menyhért is megemlékezett Horthy páratlan országlásáról, amelynek jelentőségét nem lehet szavakba önteni, csak látni és tapasztalni. A kormányzót egy égből küldött vezérként mutatott be, aki a legszükségesebb időben vette át az ország vezetését, hadsereget szervezett, magyarok millióinak reménycsillagává vált, valamint lerakta a „szociális Magyarország és igazságos Európa” alapjait. Nevét fogja áldani minden magyar a világon és hódolatok százai, ezrei zengik és éltetik Horthy nevét mindazért, amit tett értük, magyarokért.¹²¹ Ungváron a születésnapot a honvédszenekar ébresztője indította, amely a templomokban tartott ünnepi misékkal, istentiszteletekkel folytatódtak, nemzeti színű virágokkal díszítették Horthy portréját, Bereg vármegyéből közölték, hogy Péchy Szabolcs a díszközgyűlést nyitotta meg hódolóbeszédével, Bari Gyula nagyberegai református esperes a kormányzót a gondviselés megtestesítőjeként nevezte, aki méltó azon magyar vezérek neveihez és jelleméhez, akik szívükön viselték országuk és nemzetük sorsát, Beregszászban Hubay elnökletével díszközgyűlést tartottak Kovács Sándor hódolóbeszédével, majd Halmos László főjegyző a hódolófeliratot felolvasta, amelyet maga Hubay küldött el Horthyhoz.¹²² Munkácson Engelbrecht István polgármester vezetésével Beregszászba utaztak a díszközgyűlésre, ahol Vozáry tartott beszédet, amelyben Horthy 1919-es bevonulásától jellemén keresztül a „babiloni fogságból” való kivezetésig méltatta nevét, munkáját és páratlan karizmáját, mely utóbbi révén a remény sosem veszett el.¹²³ Természetesen nem feledkeztek meg 1942 augusztusának tragédiájáról és Máramaros vármegye alispánja, Illinyi László a helyi bizottság tagjainak jelenlétében fogalmazta meg hódolólevelét Horthynak és családjának, amelyben megfigyelhető volt a szöveg aggodalomra utaló megnyilvánulása, ugyanis fokozatosan közeledett a háború és annak szele a magyar területek felé

¹¹⁹ Kárpáti Híradó, 1943. június 18, XX. évfolyam, 136. szám. Old.: 1.

¹²⁰ Kárpáti Híradó, 1943. június 18, XX. évfolyam, 136. szám. Old.: 2.

¹²¹ Kárpáti Híradó, 1943. június 18, XX. évfolyam, 136. szám. Old.: 5.

¹²² Kárpáti Híradó, 1943. június 19, XX. évfolyam, 137. szám. Old.: 1.

¹²³ Kárpáti Híradó, 1943. június 19, XX. évfolyam, 137. szám. Old.: 2.

és a német nyomás is erősödött. A levélben ösztönözte a kormányzót arra, hogy nem volt olyan államfője a magyaroknak hosszú idők óta, akiben összpontosult minden, ami tökéletes tud lenni egy államfőben főleg eme nehéz körülmények között, erőt merítve a hősiesség hazaszeretéből, amely fiát jellemezte és ne feledje legnagyobb áldozatát: a hősi halált. A beszéd és levél minden jelenlévőt megfogott és a minél hamarabb bekövetkező békét emlegették.¹²⁴ Az év végén pedig Horthy 75. névnapja alkalmából Murányi István „Horthy Miklós” című írásában éltette nevét és hősiességét, aki még hisz a háborús győzelemben, holott a körülmények másról tanúskodtak, aki mártíromságra hívja a fiatalokat a nemes magyar szabadság ügyéért, ország és nemzetépítői munkáját örök életre zengeni fogja az utókor, mivel nélküle sosem állhatott volna talpra a Trianon sújtotta ország.¹²⁵

¹²⁴ Kárpáti Híradó, 1943. augusztus 27, XX. évfolyam, 193. szám. Old.: 3.

¹²⁵ Kárpáti Magyar Hírlap, 1943. december 4-5, XXIV. évfolyam, 267. szám. Old.: 1.

IV. FEJEZET: A kultusz megszűnése (1944)

1944 volt a Horthy-kultusz megszűnésének az éve, amellyel párhuzamosan a Magyar Királyság a revízió által visszaszerzett területeit, így Kárpátalját is elvesztette. Ahogy a II. világháború már a Kárpátok kapujánál volt, úgy szállt el minden remény és esély a győzelemre vagy akár a kevesebb áldozattal járó megmenekülés lehetősége. Utoljára kerültek sorra a kultuszhoz kapcsolódó ünnepek megünneplése, megemlékezése, de 1944. március 19 után Horthy Miklós addigi kultusza fokozatosan, de biztosan kezdett megszűnni a köztudatban. Március 15-ét Ungváron a Magyar Élet Körének szervezésében a revíziós sikereket és 1848/49 szabadságharcát – még nem tudván – utoljára ünnepelték magyar fennhatóság alatt, amelyben megemléítésre került a békéért vívott küzdelem, amely a korabeli légkörben egyre többen szerették volna látni. Az ifjúság is részt vett benne és a rendezőség programja szerint az állomások sorrendje a Mitrák utcától indult és vonultak a Petőfi- és Horthy István emléktáblákhoz, majd az Országzászlóhoz, végül a megyeházán és a Vár-téren álltak meg. Reggel 7:00-kor zeneébresztővel kezdődött meg az ünnepség, 8:00-kor a templomokban ünnepi misét és istentiszteletet tartottak, majd a Horthy Miklós-térre vonultak, ahol a Himnusz eléneklésével indult meg az ünnepség. Ortutay Jenő főesperes beszédet tartott a kettős ünnep fontosságáról és Ortutay Géza levente elszavalta a „Nemzeti dalt”, Pusztta Magda és Mikita István tanulók elszavalták Ady Endre „Új tavaszi seregszemle” és Petőfi Sándor „Magyar Istene” című verseket. A honvédszenekar a Hiszekegy eléneklését követően eljátszotta a Rákóczi-indulót, majd díszmenetet tartottak az Ung partján. Az ünnepség végén klubestélyt tartottak, amelyen Kárpátalja egész területéről érkeztek magyar és ruszin képviselők, valamint a meghívottak között voltak Marina Gyula miniszteri tanácsos és Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkára, akik közül Marina tartott ünnepi beszédet.¹²⁶ A rendezvény alkalmából Molnár Sándor felsőházi tag köszöntötte és nyitotta meg a rendezvényt, Vitéz Szabó Andor ezredes beszédet tartott 1848/49 szabadságharcának részletesen taglalt emlékét és korabeli fontosságát hangsúlyozva az összetartozást, lelkesedést és nemzeti védelmet. Horthy portréja előtt a tűzharcos főcsoport hűségfogadalmat tett Szabó vezetésével.¹²⁷ Az ünnep alkalmából „Erős volt a hitünk” címmel írást közöltek a Kárpáti Magyar Hírlap hasábjain, amelyben a „hús év várákozásáról” és Horthy kormányzóvá választásának huszonnegyedik évfordulójáról emlékezett meg. Ismételten, de már utoljára született eme kettős ünnepre hódolóírás és égi ajándékként hivatkozott az ünnepelt kormányzóra, aki nem adta fel a reményt és nem csorbult a hite „Magyarország feltámadásában”, hanem kitartóan, sikeresen szállt harcba Trianon gúnyos határaival. Az Ungváron megírt írásban a helyi lakosokat kitartásra és küzdelemre tanította az a bizonyos „hús év”, viszont nem ment el mellett

¹²⁶ Kárpáti Híradó, 1944. március 14, XXI. évfolyam, 60. szám. Old.: 3.

¹²⁷ Kárpáti Híradó, 1944. március 17, XXI. évfolyam, 62. szám. Old.: 3.

a „hideg szél” mellett, amely újabb, az eddiginél komolyabb próbatétel elé állította őt és nemzetét. Nagy reményeket fűzött egy következő, immár szabad és magyar „húsz évnek” nem gondolván bele abba, hogy hamarosan ez a cél és kívánság semmissé vált.¹²⁸ Munkácson a revíziós sikerek és 1848/49 mellett a nőnapot is ünnepelték, amely egyedi volt az eddigi kettős ünnepekhez képest. Részt vettek Béldy Alajos vezérezredes és Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkár, mint az ünnepség fénypontjai, akik közül Béldy a Podheringi csata évfordulójára felvázolta a híres ütközetet, Tárczy Károly üdvözölte az egybegyűlteket. Délelőtt 10:00-kor a templomokban ünnepi mise és istentisztelet kezdődött, majd a Hiszekegyet követően Vozáry ünnepi beszédében hangsúlyozta a kor március 15-i ünnepségek fontosságát és azok megőrzését, valamint az ősök földjéért való áldozathozatalt emelte ki, mint a magyar magyarként való élet fő elemét. Itt már aggodalomra adott okot a háború közelsége és az egyre romló helyzet, viszont reményét fejezte ki a magyarok hitében – mivel akkoriban már tapasztalható volt a bizalmatlanság és kételkedés –. Kórody Katona Gáspár 48-as honvéd maradványait felravatalozták, amelyen Kalmár Dániel református lelkész mondott szentbeszédet, Simonkay Gyula vezérigazgató felvázolta a honvédtiszt hősi életét kiemelve hazaszeretetét és nemzet szolgálatáért tett hősiességét, végül leszármazottaival együtt újratemették a város új temetőjében, amely közben a magyar nemzeti imádságot énekelték.¹²⁹ Máramarosszigeten a Hiszekegy, a Himnusz és a templomokban tartott misék és istentiszteletek ugyanúgy zajlottak, mint más, fellobogtatott településen. Beszédet tartott Sarkady Gábor ifjúsági vezető a leventék történelméről és annak fontosságáról, Molnár János római katolikus prépost-plébános szentbeszédében méltatta a magyar öntudatot és fajszeretetet, valamint kiemelte a magyar szabadságért életüket áldozó hősök tiszteletét és annak kötelességét. A leventék felvonulást tartottak, végül zenével zárták az ünnepséget.¹³⁰ A sajtóorgánumok alapján ez volt az utolsó ünnepség, amelyet nyíltan, a hagyományos forгатókönyvek szerint megtartottak, mert 1944. március 19-én a Harmadik Birodalom megszállta a Magyar Királyságot és ezzel megkezdődött a II. világháború történetének magyar vonatkozásban a legsötétebb és legvéresebb időszaka, amelynek vége majd csak 1945-ben jött el, fokozatosan elveszítve mindazt, amiért évekig küzdött Horthy és politikai köre.

¹²⁸ Kárpáti Magyar Hírlap, 1944. március 11-12, XXV. évfolyam, 35. szám. Old.: 1.

¹²⁹ Kárpáti Híradó, 1944. március 17, XXI. évfolyam, 62. szám. Old.: 3, 4.

¹³⁰ Kárpáti Híradó, 1944. március 17, XXI. évfolyam, 62. szám. Old.: 4.

Összefoglaló

A Horthy-kultusz, mint kutatási téma nem újszerű az országos szinten történt elemzése miatt, mégis a visszacsatolt területeken történő megnyilvánulásáról csak 1-1 bekezdés van leírva, a helyi sajtóorgániumokban pedig évenként emlékcikket közölnek. Az 5 hónapos kutatás során a Kárpáti Magyar Hírlap, Kárpátalja és Kárpáti Híradó nevű kárpátaljai politikai napilapokban található cikkek alapján Horthy Miklós egy népszerű személyként van bemutatva, aki az Első bécsi döntéstől a háború utolsó évéig a nemzet atyjaként, országépítőként és a történelmi nagy magyar uralkodók, vezérek között tartották számon. A történelmi egyházak képviselői a kultusz elmélyítőiként vállaltak szerepet, akik szentbeszédekben áldották a kormányzót és addigi sikereit. A ruszin lakosság szemében a magyarokhoz hasonlóan olyan személyként, államfőként látták a kormányzót, aki a csehszlovák időszak után elhozhatja a fejlődés és esetlegesen az autonómiát számukra, valamint Rákóczi és Kossuth mellett hozták fel, mint szabadságuk zászlajának hordozóját és akinek hűségfogadalmi esküt tettek és nyilatkozatot elküldték. A kultusz megnyilvánult a nemzeti ünnepek alkalmából, mint március 1, március 15, június 18, november 2, november 15, december 5 esetén, amelyben Horthyt a szabadság megtestesítőjeként látták, megválasztásának ünneplése idején pedig megemlékeztek annak fontosságáról a revíziós sikerek tükrében. A zsidó lakosság, amely Kárpátalján gazdaságilag virulensnek voltak tekinthetők, pozitívan fogadták a magyar honvédek bevonulását és a rendszer helyreállítását annak ellenére, hogy őket nem érintette az a bánásmód, amely a ruszinokat és magyarokat érte a csehszlovák időszakban. Azonban a kultusz nem tarthatott sokáig és a II. világháború végére jelenléte megszűnt Kárpátalján, mint a többi visszacsatolt területen. A kutatásban megszabott célokat figyelembe véve a Horthy-kultusz Kárpátalán egy valós, élő és a soknemzetiségű lakosságot egyhangúan vezérként és megmentőként fogadta és tisztelte Horthy Miklóst, amelyet a felhasznált sajtóorgániumok cikkei alapján igazolhatóak és tiszta képet adnak egy olyan kulturális jelenségről, amely a trianoni Magyarországon 1938-ra már virágzott. Kárpátalja történetében a téma napjainkban széles körben nem ismert, csupán a történészek körében, amelyről jelenleg átfogó munka nem íródott és kérdéses annak lehetősége annak ellenére, hogy a munkában olvasható elemzések alapján széles körben tisztelt személyről volt szó.

Forrás- és irodalomjegyzék

Források:

Fond 67: Beregszász megyei város polgármesterének iratai. 1938 – 1944.

Kárpátalja

Kárpáti Híradó

Kárpáti Magyar Hírlap

Irodalomjegyzék:

Brenzovics László: Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939-1944. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2010.

Csanády György: Sorsfordító évek sodrásában. PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2004.

Csatáry György: Beregszász első köztéri emlékműve. In.: Pánsíp, 1994/4.

Fedinec Csilla: Kárpátalja 1919 - 2009. Történelem, politika, kultúra. Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010.

Kárpátalja története Örökség és kihívások. Főszerk.: Dr. Csatáry György. II. RF KMF – „RIK-U” Kft., Beregszász–Ungvár, 2021.

Turbucz Dávid: A Horthy-kultusz. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Budapest, 2015.

Szakál Imre: Az első világháborúban elesett beregszászi katonák emlékezete. In.: Limes 2018/V.

Szendrey Anita: Adalékok a beregszászi római katolikus egyház történetéhez (1938 – 1963).